

решения и на решения иных пользователей отчетности: инвесторов, учредителей, акционеров, налоговиков, поставщиков и других ее пользователей.

Источники и литература:

1. Гироль С. В. Складові облікової політики сільськогосподарських підприємств / С. В. Гироль, О. Д. Радченко // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 73-77.
2. Ільяш Л. Формування облікової політики підприємства / Л. Ільяш // ГоловБух. – 2006. – № 5 (107). – С. 67.
3. Костенко О. М. Облікова політика як внутрішньогосподарський інструмент впливу на формування прибутковості підприємства / О. М. Костенко // Економіка та держава. – 2009. – № 6. – С. 71-73.
4. Киян І. З чого почати бухгалтерський звіт у новому році? / І. Киян // Баланс. – 2001. – № 1 (334). – С. 49.
5. Левітан О. Наказ про облікову політику : основні моменти / О. Левітан // Податкове планування. – 2001. – № 1. – С. 69.
6. Пантелійчук Л. Облікова політика підприємства / Л. Пантелійчук // Праця і зарплата. – 2008. – № 3 (295). – С. 20.
7. Подолячук О. А. Облікова політика та її вплив на доходи сільськогосподарських підприємств / О. А. Подолячук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 103-107.
8. Шпак В. А. Облікова політика – складова організації бухгалтерського обліку / В. А. Шпак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6, т. 1. – С. 203-205.
9. Барановська Т. В. Облікова політика підприємств в Україні : теорія і практика : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.06.04 / Т. В. Барановська; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 21 с.

Максимець О.А.

УДК 338.336

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Фінансовий різновид послугової діяльності займає особливе місце на ринку. Оскільки фінансові процеси визначальним чином впливають на перспективи і розвиток ринкової економіки, то, зрозуміло, що дана закономірність зумовлює інтенсивний розвиток різних різновидів фінансових послуг. Навіть елементарна класифікація фінансових послуг за видами діяльності дозволяє зафіксувати такі їх різновиди, як надання кредитів і позик, грошові транзакції в різноманітних формах, інвестиційне сприяння економічному розвитку, надання гарантій та поручительств, страхова діяльність, пенсійне забезпечення, фінансовий лізинг, факторинг, клірингові заліки, послуги в системі фондових операцій на ринку цінних паперів тощо. Наведений перелік різновидів фінансових послуг можна нарощувати далі. Однак найбільш важливим у даній констатації є факт, що безупинне збільшення кількості фінансових послуг об'єктивно породило таке системне явище, як «сфера фінансових послуг».

Ця остання, по суті, являє собою сукупність ринків фінансових послуг, які хоча виникають і розвиваються відособлено один від одного, однак, сама природа ринкових відносин, в основі якої знаходиться конкуренція, диктує таку логіку їх поведінки, при якій виникає реальна потреба в координації та узгодженні правил та умов функціонування в єдиному режимі. Іншими словами, сфера фінансових послуг – це неминучий наслідок і свого роду похідний продукт застосування ринкових принципів та закономірностей.

У найбільш конкретному, а тому схематичному вигляді під сферою фінансових послуг бачиться сукупність відповідних їй сегментів - банківського, страхового, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування (ІСІ), кредитні спілки, ощадні асоціації, бюро кредитних історій та рейтингових агентств, ломбарди тощо. Фінансові послуги банківських установ та небанківського сектора поєднані між собою за цільовими та змістовними аспектами і тому, залежно від природи і характеру взаємозв'язку, становлять відносно стабільну організацію та важливий об'єкт державного регулювання.

Оскільки сфера фінансових послуг являє собою динамічну, ієрархічну систему, розподілену на відповідні ринки, які, в свою чергу, являють собою складну й мінливу сукупність зв'язків та відносин, то організація управління й регулювання цими останніми має базуватися на відповідних принципах. Як відомо, принципи – це загальноприйняті правила, відповідно до яких формуються необхідні засади поведінки, здійснюються регулятивні впливи, відбуваються відповідні дії тощо. Теоретики, які досліджують фінансову сферу, в тому числі фінансових послуг [2; 3; 4; 5; 6; 7], виходять з наступних принципів її організації та функціонування:

1) Принцип сегментарно-компонентної дифузії (відображає тенденції взаємозв'язку, взаємопроникнення, взаємовпливу й комбінаційності різних сегментів сфери фінансових послуг). У першу чергу завдяки даному принципу можлива поява й необхідне поширення фінансово-посередницьких інновацій.

2) Принцип структурно-функціональної диференціації (стверджує необхідність не лише універсалізації і раціонального поєднання відповідних сегментів на тому чи іншому ринку фінансових послуг, але й передбачає функціональну спеціалізацію на розмаїтому полі фінансових послуг).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

3) Принцип цілісності (ретранслює об'єктивні потреби й перманентно зростаючий попит на фінансові послуги, організаційно матеріалізувати які можливо у першу чергу й головним чином у рамках сфери, де забезпечується єдність попиту й пропозиції).

4) Принцип збалансованості (йдеться про різнобарв'я економічних інтересів, які на відповідних ринках фінансових послуг фіксуються, затим через законодавчо-регулюючі механізми нівелюється їх колізійність, забезпечується узгодження та ринкова взаємодія).

5) Принцип еквівалентності (підтверджує потребу через посередництво реалізувати взаємовигоду між продуцентами й споживачами фінансових послуг). При цьому баланс між ризиком і дохідністю не досягається спонтанно. Учасники відповідних угод, як правило, домагаються дотримання однієї з двох умов – стабільний дохід при незначному ризику, чи більш вагомий дохід при більшому ризику.

6) Принцип еволюційності (формулює основоположну платформу перманентного розвитку ринків фінансових послуг, враховуючи постійне ускладнення й безупинну диверсифікацію даної сфери).

Необхідно визнати, що саме в такому сенсі найважливіші аспекти формування та розвитку сфери фінансових послуг, як цілісної системи, не отримали належного визначення в науковій літературі, а сам ринок розглядається фрагментарно з точки зору банківського, страхового та інвестиційного сегментів. Системність вимагає від дослідника також здійснення кореляції явищ та процесів на певних методологічних принципах, особливо як що ці останні виявляються „суміжними” із ринками фінансових послуг [3, с. 46-50].

У науковій, навчальній та періодичній літературі, присвяченій фінансово-економічним дослідженням, згадки про ринки фінансових послуг використовується часто, але, натомість, системні дослідження, присвячені механізму функціонування сфери фінансових послуг як композиційного елементу загального ринкового простору практично відсутні. Досить змістовні наукові видання, в яких найбільш системно, теоретично виважено й новаційно розглянуті проблеми фінансового ринку, а в цьому контексті і сфери фінансових послуг, - опубліковані В.В.Корнєєвим [3, 4]. Проаналізуємо окремі тези з цих питань, які викликають науковий інтерес й потребу наукової дискусії.

По-перше, на наш погляд, важливо виходити з того, що логічна послідовність розкриття сутності фінансових послуг лежить в комбінаційності відповідних ринків, які, в свою чергу, представляють важливі сегменти сфери фінансових послуг. Водночас недопустимо протиставляти окремі сегменти як суто відмінні. Звичайно, скажімо, страхова справа і недержавні пенсійні фонди – це ринкові явища, немов би, - різні за змістом і мають власну інфраструктуру. З організаційно-регулятивної сторони, страховий ринок і ринок недержавних пенсійних фондів, як й інші сегменти сфери фінансових послуг, являють єдину сферу, що функціонує на основі одного базового закону, який визначає фактично єдине поле і загальні правила щодо їх діяльності. Важливо зауважити, що базовий закон [1] визначає державне регулювання не окремого якогось ринку, а саме – ринків фінансових послуг. Діалектична єдність цих останніх і являє „сферу” фінансових послуг.

По-друге, сфера фінансових послуг, як кумулятивна система, що являє симбіоз відповідних ринків, кожен з яких має власну інфраструктуру, тим не менше, відповідні ринкові сегменти поєднуються і фактично виступають єдиним об'єктом державного регулювання. Сфера фінансових послуг, таким чином являє собою сегментовані види професійної діяльності, де фінансові посередники реалізують контрактні відносини з клієнтами щодо захисту їх економічних інтересів.

По-третє, у Законі України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” категорія „фінансова послуга” офіційно трактується як „операції з фінансовими активами” [1, ст. 1]. А фінансові активи, як відомо, являють собою кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів [1, ст. 1]. Таким чином, у сфері фінансових послуг в різних організаційних формах здійснюється широкий масив домовленостей, угод, операцій з коштами, цінними паперами, облігаціями, сертифікатами, фінансовим інструментами тощо. „Різновиди фінансових інструментів збігаються з видами фінансових активів, і в цьому значенні відмічається синонімічність цих понять” [3, с. 23].

Фінансові активи, як правило, перебувають у стані динамічних комбінацій, які опосередковуються операціями з фінансовими інструментами (найчастіше – грошима та цінними паперами). Комбінація фінансових активів у всьому їх розмаїтті реалізується через відповідні ринки фінансових послуг. Усі ці процеси обумовлюють все зростаючу роль фінансових посередників, як інфраструктурних інституцій розвитку сфери фінансових послуг.

Залежно від напрямку та завдань дослідження сфери фінансових послуг, можна виділити такі аспекти – концептуальний і організаційно-регулятивний. Перший концентрується навколо суто теоретичних аспектів. Розглядаючи фінансові послуги під кутом зору теоретичних варіацій, тобто концентруючи увагу на „грі розуму”, а не на вивченні сукупності реальних взаємозв'язків і можливостей, дослідники такого штибу не звертають першочергової уваги на організаційно-управлінські та регулятивні проблеми, які супроводжують сферу фінансових послуг. В той же час, за нашим переконанням, саме організаційно-регулятивний підхід потребує найбільшої уваги з боку дослідників сфери фінансових послуг. Адже саме такий підхід розглядається як найбільш актуальний, оскільки здатний адаптувати дану сферу до ринкових новацій та

змін, нових реалій, забезпечити пошук й використання оптимальних організаційно-управлінських рішень. Поза таким підходом жодна теоретична модель не буде життєспроможною.

Сфера фінансових послуг, як зазначалось, – складне і багато сегментне явище економічної дійсності. І тому саме при високій організації її функціонування, адекватному сучасним потребам державному регулюванні, можливе створення економічних основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, фінансових посередників і, таким чином, ефективне забезпечення діяльності конкурентоспроможного ринку фінансових послуг, здійснення єдиної державної політики у фінансовому секторі України.

Сфера фінансових послуг у ринкових умовах безперервно змінюється, хоча кожен з її сегментів піддаються змінам з різною швидкістю. Мабуть через це дана сфера активно аналізується, головним чином, через її окремі сегменти. Йдеться про страхову справу, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні фонди, кредитні спілки, банківську діяльність саме в контексті надання конкретних фінансових послуг суб'єктами, які на цьому спеціалізуються. „Тенденція інтермедіації – використання учасниками ринку фінансових посередників набуває все більшого поширення” [3, с. 7].

Фінансові послуги надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності. Посередники, які спеціалізуються в наданні фінансових послуг, як правило, виступають у троякій іпостасі: по-перше, через організацію відповідних інституцій по обміну фінансовими послугами вони стають центрами, де фінансово-ринкові контрагенти облаштовують свої потреби розміщення чи пошуку вільного фінансового капіталу; по-друге, вони активно вступають у необхідні ділові контакти та стосунки з майбутніми об'єктами впливу і завдяки цьому ініціативно й оперативно виводять конкретні фінансові послуги на відповідний ринок, тобто успішно завойовують той чи інший сегмент сфери фінансових послуг; по-третє, як найбільш конкурентоспроможні провідники й ефективні реалізатори відповідних фінансових послуг для все більшої кількості споживачів, фінансові посередники, таким чином, утверджують відповідні правила гри, тобто стають законодавцями мод на ринку фінансово-сервісного попиту.

Виходячи із зазначеного вище, можна вважати, що посередники на ринках фінансових послуг – це, як правило, спеціалізовані професійні „оператори”, які виокремленні із сукупності інших видів комерційної діяльності і функціонують в формі кредитно-інвестиційних установ та інших інституцій, що пропонують та реалізують фінансові послуги для споживачів фінансових активів (капіталу), як особливий товар, на взаємовигідних умовах.

З ускладненням сфери фінансових послуг відповідно розширюється їх асортимент. Це, в свою чергу, вимагає більш досконалого й ефективного організаційно-регулюючого впливу на ці процеси з боку держави. Еквівалентний обмін (торгівля) фінансовими продуктами через сферу фінансових послуг формує такі стосунки та відносини між її суб'єктами, які націлені на посилення своєї конкурентоспроможності на ринках фінансових послуг, максимальну активізацію базових видів діяльності, правове забезпечення єдиної державної політики у цій сфері.

На вітчизняному ринку фінансових послуг діють різноманітні фінансові інститути, які, як правило, поділяються на банківські та небанківські. Водночас, активи банків складають 92% ринку фінансових послуг, що відповідає фінансово-кредитній орієнтації фінансової системи України. Однак, попри це, в структурі фінансових послуг, розвиток вітчизняного ринку суто посередницьких послуг є явно недостатнім.

Специфічні відносини, що з'являються в процесі формування пропозицій посередниками щодо надання фінансових послуг, затим досить активно кореспондуються з інфраструктурною складовою сфери фінансових послуг. Саме так відбувається тому, що в основі зазначених відносин закладена ключова мета - органічно поєднати зусилля по доведенню необхідного обсягу і в максимально стислі строки позитивної інформації щодо відповідної фінансової послуги чи асортименту фінансових послуг. Задля цього створюється досить сучасна й розвинута інфраструктура. Ми дійшли висновку, що фінансове посередництво, попри того, що по наростаючій відіграє все більш значиму роль на ринках фінансових послуг, поки що не є об'єктом серйозної уваги з боку науковців, аналітиків та фінансових експертів.

Розвиток і розширення спектра фінансових послуг в Україні продовжує динамічно зростати. Існує тенденція до збільшення кількості установ, що мають визначене законодавством право надавати фінансові послуги. Так, станом на кінець 2009 р. до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 2008 фінансових установ (станом на 31.12.2008 р. було зареєстровано 2016 фінансових установ) [8]. Таким чином сфера фінансових послуг все більшою мірою стає базисним елементом національної економіки. Вона має особливі риси функціонування, які відрізняють її від інших типів економічних ринків (таблиця 1.)

На підставі проведеного дослідження особливостей функціонування і функціонального призначення сфери фінансових послуг, зазначимо, що в нашому розумінні ця остання являє собою сукупність економіко-правових відносин, які реалізуються й відтворюються в адекватній ринковій інфраструктурі за допомогою розмаїття посередницьких структур, завдяки яким відбувається організація руху вільного фінансового капіталу, що залучається в сферу послуг через купівлю-продаж широкого спектру фінансових послуг.

Таблиця 1. Особливі риси функціонування ринку фінансових послуг¹

Показник	Характеристика
Товар	специфіка надання та виробництва фінансової послуги, що є товаром на ринку фінансових

¹ Складено автором

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Показник	Характеристика
	послуг. Фінансові послуги характеризуються нематеріальністю, неможливістю накопичуватися, невіддільністю від об'єкту, непостійністю якості
Ціноутворення	<p>Ціни на фінансові послуги формуються під впливом загальних цінових тенденцій, що склалися на фінансовому ринку завдяки дії різноманітної кількості факторів, зокрема: попиту на гроші з боку реального сектору економіки, рівню доходності окремих фінансових інструментів, в основі якого лежить рівень відсоткових ставок, рівню спекулятивного капіталу, що обертається на фінансовому ринку, державному регулюванню, яке відбиває політику держави в залежності від стану економічної кон'юнктури (встановлення рівня облікової ставки, регулювання грошового обігу, регулювання доходності державних цінних паперів, нормування резервів комерційних банків) тощо [14, с. 218-219]</p> <p>Ціноутворюючими факторами на ринку фінансових послуг є фактори не тільки, і не стільки зовнішнього оточення, а й пов'язанні зі специфічними характеристиками фінансових послуг як товару. Уподобання споживача послуг постійно міняються внаслідок інформованості й власного життєвого досвіду [246, с. 148-153], що призводить до індивідуалізації відносин із клієнтами і формує специфіку ціноутворення на ринку фінансових послуг, впровадженню нового ціннісного підходу до визначення тарифів на послуги [157, с. 105].</p> <p>На остаточну ціну фінансової послуги впливає:</p> <p>вартість фінансової послуги (витрати праці на виконання конкретної роботи з вирішення індивідуальної проблеми клієнта, технології, що використовується, наявного у працівників досвіду вирішення проблеми тощо);</p> <p>роздрібна чи оптова ціна на послуги. Роздрібна ціна – ціна на послуги, що надаються переважній більшості клієнтів. Оптова ціна – це пільгова ціна на послуги для окремих груп покупців, або на послуги, що надаються в пакеті разом з іншими послугами [37, с. 118-125];</p> <p>якість надання послуги. Різні операції і послуги представляють для клієнтів визначену цінність”, що потребує впровадження у практику ціноутворення на ринку фінансових послуг методів “визначення цін виходячи із суб'єктивної цінності послуги для споживача” [3, с. 97], що потребує оцінити і вимірити ступінь важливості окремих властивостей тієї або іншої послуги з погляду споживача та досліджувати кожну послугу на предмет залежності між ціною і суб'єктивно сприйнятою вартістю” [3, с. 163];</p> <p>рівень та вірогідність ризику в залежності від конкретного виду фінансової послуги.</p> <p>Слід зазначити, що конкретний механізм ціноутворення фінансової послуги залежить від специфіки надання фінансової послуги та типу ринку на якому відбувається процес ціноутворення.</p>
Взаємозв'язок з іншими ринками	він тісно пов'язаний з усіма сегментами фінансового ринку, оскільки будь-яке переміщення там грошових коштів вимагає платіжного обслуговування, яке здійснюють фінансові установи;
Наявність суб'єктивного елементу	Розвиток ринку фінансових послуг багато в чому залежить від правильно прийнятих управлінських рішень. Так, управлінський фінансової установи має аналізувати тенденції розвитку та стан кожного сегменту товарного або фінансового ринку і пропонувати на ньому відповідні послуги. Якщо управлінські рішення прийняті не правильно, виникають диспропорції в розвитку відповідних сегментів ринку фінансових послуг.
Локальний характер	Клієнти в основному користуються послугами фінансових установ, розташованих в їх географічному регіоні (населеному пункті, районі). Але ринок має тенденцію до розширення. Окремі фінансові послуги мають вже глобальний характер.

Таким чином, можна зробити висновок, що в ринковій системі, якою на сьогодні є українська економіка, важливим є не сам по собі той чи інший ринок, а системний прояв відносин, що здійснюються через надання фінансових послуг за допомогою ринкових інструментів, правила використання яких установлює держава через відповідне законодавство. Саме завдяки організаційно-управлінським важелям державного регулювання стає можливим використання різних ринків фінансових послуг в системі і з найменшим ризиком і, водночас, з найбільшим ефектом для споживачів, реалізаторів і національної економіки в цілому.

Джерела та література:

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001, № 2664-III : [Електронний ресурс] / Верховна рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Горбач Л. М. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / Л. М. Горбач, О. Б. Каун. – К. : Кондор, 2006. – 435 с.
3. Корнеєв В. В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках / В. В. Корнеєв. – К. : НДФІ, 2003. – 376 с.
4. Корнеєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку / В. В. Корнеєв. – К. : Основа, 2007. – 186 с.
5. Мітюков І. О. Фінансові послуги України : енциклопедичний довідник : у 6 т. / І. О. Мітюков, В. Т. Александров, О. І. Ворона, С. М. Недбаєва; за ред. І. О. Мітюкова. – К. : Укрбланковидав, 2001.
6. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / М. А. Коваленко та ін. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2007. – 572 с.

7. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / М. А. Коваленко, Л. М. Радванська, Н. В. Лобанова, Г. М. Швороб. – Херсон : Олді-плюч, 2004.
8. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг за 2009 рік : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.